

Б. І. МИХАЙЛОВ

**Позднепалеолитическое
местонахождение на р. Молочная**

Резюме

В 1976 г. в долине р. Молочная вблизи с. Новопавловка на Мелитопольщине, на расстоянии 6 км на север от Каменной Могилы, автором открыто позднепалеолитическое местонахождение.

Раскопки, проведенные на площади 42 м², позволили выявить в песчано-илистом аллювии серо-черного цвета (Q₄) переотложенный позднепалеолитический кремневый комплекс из 81 экз. В коллекции имеются: нуклеус (1 экз.), ножевидные пластины (39 экз.), резцы (6 экз.), острия (3 экз.), скребки (7 экз.) и др.

Наличие в коллекции геометризованного острия со скошенным краем позволяет датировать памятник заключительным этапом мадленской эпохи позднего палеолита.

С. О. ДВОРЯНИНОВ

**Поселення культури лінійно-стрічкової кераміки
Майнова Балка на Одещині**

На території Одеської області неолітичних пам'яток відомо небагато. До найбільш достовірних з них відносяться поселення Саврань на Південному Бузі¹, верхній шар стоянки Гіржеве² та декілька інших пунктів.

1976 р. на Одещині в басейні р. Тілігул автором відкрито неолітичне поселення Майнова Балка. Пам'ятка розташована за 2 км на північ від м. Ананьева, на схилі лівого берега Майнової Балки, що впадає зліва в долину Тілігула. Знахідки матеріалу зроблені на зораному полі на відстані 10 м від струмка, який протікає по дну балки. Висота розташування пам'ятки над рівнем води 2—3 м. Площа розповсюдження знахідок 40 × 40 м. На цій же ділянці знайдено уламки посудин епохи бронзи та римського часу.

Неолітичний матеріал зібрано на поверхні. Він представлений фрагментами кераміки. Їх можна поділити на дві основні групи.

До першої відносяться 47 фрагментів тонкостінних ліпних посудин. Вони виготовлені з добре відмуленої глини з рослинною домішкою. Колір черепків як з поверхні, так і у зломі — сірий або коричневато-сірий. При доторканні черепки мажуться. Внутрішня поверхня трьох черепків має сліди лощіння. Чотири фрагменти посудин мають дуже щільну масу через домішку піску. Серед фрагментів кераміки цієї групи дев'ять уламків вінець (рисунок 1, 3—9, 11) і фрагмент денця (рисунок 33). Є вінця, трохи відігнуті назовні, але більшість — похилені всередину або прямі. На зовнішньому боці 22 черепків міститься орнамент, що складається з прокреслених ліній, іноді з нанесеними на них ямковими вдавленнями. На одному фрагменті видно наколи (рисунок 34). Ці матеріали дозволяють реконструювати лише одну керамічну форму — напівсферичний посуд з плоским дном і широким горлом, прикрашений нотним візерунком.

До другої групи матеріалу відносяться дев'ять уламків товстостінних (0,7—1 см) посудин сірого, сірувато-коричневого і червонувато-коричневого кольору. У зломі помітна домішка шамоту. Поверхня черепків шорстка, на ній є сліди вигорілих рослинних часток.

Обидві групи кераміки за орнаментациєю, технологією виготовлення та формою відповідають двом основним групам кераміки неолітичної культури лінійно-стрічкової кераміки (столовий посуд та кухонний). Це дозволяє віднести розглянуті матеріали до цієї культури³.

¹ Даниленко В. Н. Неолит Украины. Киев, 1969, с. 125—134.

² Станко В. Н. Некоторые вопросы позднего мезолита Северо-Западного Причерноморья.— ЗОАО, 1967, т. 8 (35).

³ Пассек Т. С., Черныш Е. К. Памятники культуры линейно-ленточной керамики на территории СССР.— САИ, 1963, Б1-11.

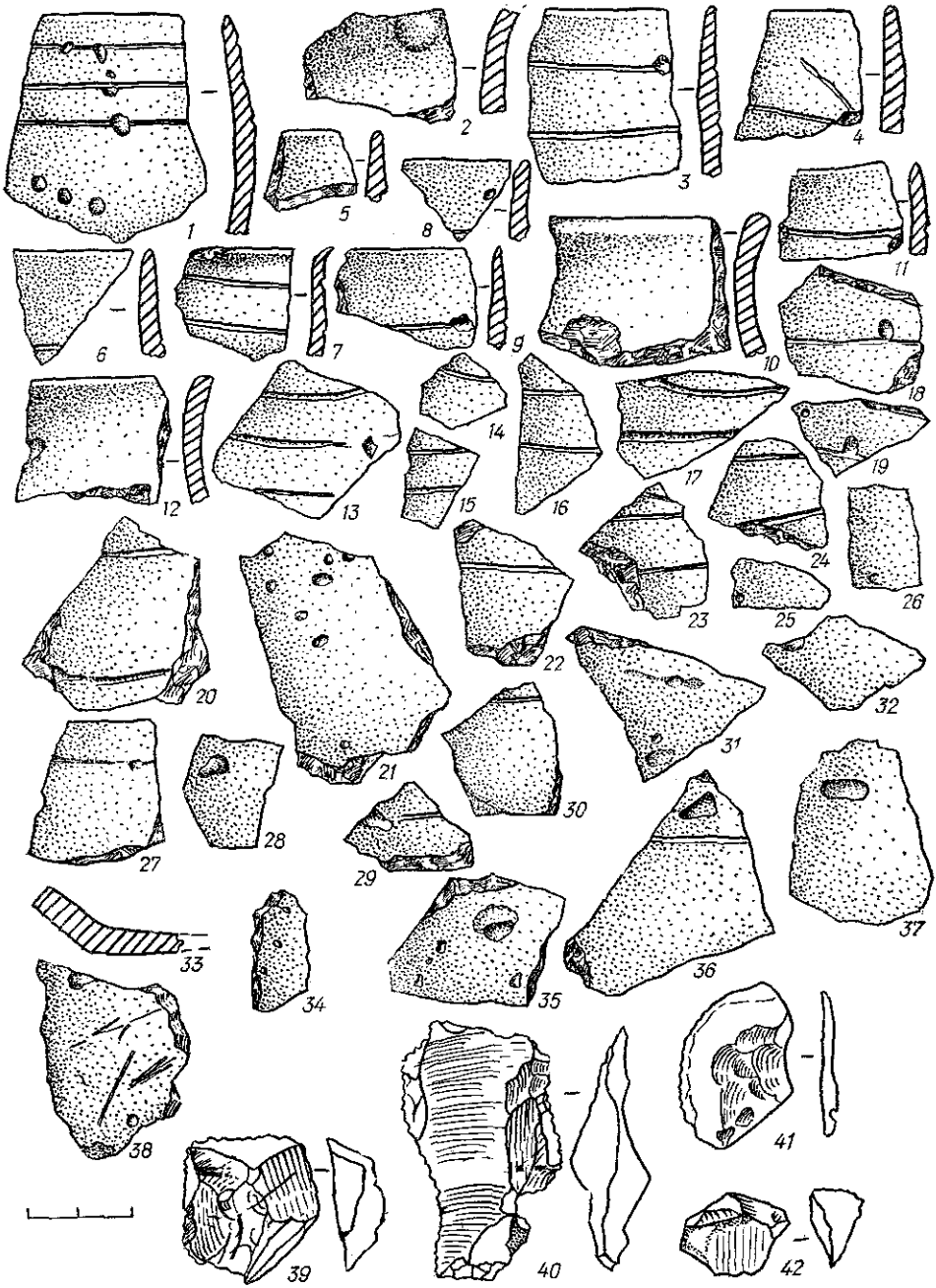

Рис. 1. Знахідки з пам'яток Майнова Балка (1—19, 21—24) та Ананьїв (20, 25—42).

В зібраній колекції є також 10 фрагментів добре випаленої кераміки червоного або коричнево-червоного кольору, зробленої з добре відмудленої глини з рослинною домішкою. Краї вінець трохи відігнуті назовні (рисунок 10, 12), на одному черепку ямкове вдавлення (рисунок 2). Можливо, що ця група кераміки теж відноситься до неоліту. Крем'яний інвентар пам'ятки представлений одним скребком на відщепі (рисунок 41) та відщепами.

Дослідники неоліту відзначають для середини V тисячоліття до н. е. дві хвилі проникнення північного населення на Середнє Подніст-

ров'я та Побужжя в зоні розповсюдження буго-дністровської культури⁴. Одна з них пов'язана з носіями культури лінійно-стрічкової кераміки, друга — з носіями дніпро-донецької культури. Наявність крупних та виразних пам'яток обох культурних типів на Подністров'ї свідчить, що це проникнення мало характер макроміграції⁵. Необхідно відмітити, що пам'ятки залишені обома групами населення (поселення культури лінійно-стрічкової кераміки та поселення самчинської фази буго-дністровського неоліту), на території Молдавії і в межиріччі Дністра і Південного Бугу розташовані смугами⁶.

Відомо, що мешканці цих поселень вели відносно осілий образ життя, пов'язаний із заняттям землеробством⁷. Про осілість носіїв культури лінійно-стрічкової кераміки, які розташувались на схід від Дністра в долині р. Тілігуд, говорять факти знаходження палеоботаніками Г. А. Пашкевич та З. В. Янушевич відбитків зерен пшениці і проса на фрагментах нотної кераміки із Майнової Балки, а також, можливо, і знахідка автором на південь від Ананьєва одного фрагмента нотної кераміки без слідів обпалу (рис. 1, 20). Останнє може свідчити про місцеве вироблення такого посуду.

Розташування поселень названих культурних типів не дозволяє робити висновки про їх синхронне існування на одній території, оскільки подібна історична ситуація, як правило, супроводжується взаємоасиміляцією обох груп населення⁸. Ймовірно, на території Молдавії і в межиріччі Південного Бугу та Дністра сталася зміна одного культурного типу іншим.

Скоріш за все населення культури лінійно-стрічкової кераміки витіснило з вказаної території населення самчинської фази буго-дністровського неоліту. Очевидно, поселення культури лінійно-стрічкової кераміки існували аж до початку савранського етапу розвитку буго-дністровської культури. Про це може свідчити факт знахідок фрагментів посуду з нотним візерунком на поселенні Сороки V савранської фази. Радіовуглецеве датування для раннього етапу цієї фази 4450—10 р. до н. е.⁹ Виходячи з цієї дати, можна зробити висновок, що період існування культури лінійно-стрічкової кераміки в зоні розповсюдження буго-дністровської культури припадає на першу половину V тисячоліття до н. е. Майбутні дослідження повинні остаточно вирішити це питання.

С. А. ДВОРЯНИНОВ

Поселение культуры линейно-ленточной керамики Майнова Балка на Одесчине

Резюме

В статье публикуются материалы сборов с неолитического поселения Майнова Балка, открытого автором в 1976 г. в Одесской обл. По орнаментации, форме и технологии изготовления собранная керамика относится к культуре линейно-ленточной керамики. Из известных в настоящее время поселений этой культуры Майнова Балка является самым юго-восточным и пока единственным, расположенным в степной зоне. Данные картографирования, радиоуглеродного датирования и стратиграфии неолитических памятников позволяют сделать вывод о том, что поселения культуры линейно-ленточной керамики, известные в Нижнем Поднестровье и к западу от Днестра, датируются первой половиной V тысячелетия до н. э.

⁴ Даниленко В. Н. Указ. соч., с. 160—165.

⁵ Бромлей Ю. В. Этнос и этнография. М., 1973, с. 35.

⁶ Маркевич В. И. Памятники эпох неолита и энеолита.— В кн.: Археологическая карта Молдавской ССР. Кишинев, 1973, вып. 2, с. 11, рис. 1, с. 29, рис. 8.

⁷ Даниленко В. Н. Указ. соч., с. 160—165.

⁸ Бромлей Ю. В. Указ. соч., с. 161.

⁹ Маркевич В. И. Буго-днестровская культура на территории Молдавии. Кишинев, 1974, с. 129.